

dr. Komoróczy Tünde – dr. Tóth Balázs

Tentatív javaslatok a büntetéskiszabási mérlegeléshez

MAGYAR
HELSINKI
BIZOTTSÁG

Tartalom

I. Bevezető	2
II. A Tanulmány összefoglalója	2
III. Az irányadó nemzetközi jogforrások	6
IV. 56-os BK véleménnyel kapcsolatos változtatási javaslatok	7
1. Az 56-os BK vélemény hiányosságai	7
2. Jogalkalmazási javaslatok a nemzetközi jogforrások alapján	8
3. Ügyvédek és bírák javaslatainak összefoglaló listája	10
4. Az érintett sérülékeny csoportokkal foglalkozó civil szervezetek által tett javaslatok....	14

Szakmai lektor: dr. Kádár András Kristóf

© Magyar Helsinki Bizottság, 2022

© Komoróczy Tünde, Tóth Balázs

© Boros András

A javaslatcsomag az Európai Unió „Justice Programme – Igazságügyi együttműködés a polgári és büntetőeljárásokban” című programjának anyagi támogatásával jött létre. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Unió álláspontját tükrözi.

I. Bevezető

Az alábbiakban arra teszünk kísérletet, hogy egy, az 56. BK véleményéhez képest részben eltérő szemléletű, másrészt korszerűbb nyelvezetű javaslatcsomagot kínáljunk a jogalkalmazók számára. A javaslatcsomag alapjaként az *Alternatív szankciók – az irányadó hazai kötelező és nem kötelező jogforrások vizsgálata a sérülékeny társadalmi csoportokra tekintettel* c. tanulmány (a továbbiakban: Tanulmány) szolgált. Ennek megállapításai, továbbá a releváns nemzetközi dokumentumok, illetve gyakorló ügyvédeknek az 56. BK véleménnyel kapcsolatos megfigyelései alapján igyekeztünk összeállítani egy olyan szempontrendszert, amely támpontként szolgálhat a bíróságok számára az egyes elkövetők személyi körülményeinek értékelése, az egyéni felelősség és az egyéni felelősségen túlmutató körülmények felismeréséhez, számbavételéhez. Fókuszunk ezen keretek között a sérülékeny társadalmi csoportokra irányult a szabadságelvonás helyett alkalmazható egyéb szankciók kiszabásának elősegítése érdekében.

II. A Tanulmány összefoglalója

A Tanulmány célja az volt, hogy előmozdítson egy olyan büntetéskiszabási gyakorlatot, amelynek keretében a nemzetközi és hazai szabályozásnak megfelelően a bíróságok az alternatív szankciókat részesítik előnyben, különös tekintettel a sérülékeny társadalmi csoportokra. Apropóját a szabadságvesztés helyett alkalmazható alternatív intézkedésekről szóló tanácsi következtetések (2019/C 422/06)¹ (a továbbiakban: Tanácsi következtetések) alkalmazásának szükségessége adta, és az Európai Unió (a továbbiakban: EU) „Justice Programme – Igazságügyi együttműködés a polgári és büntetőeljárásokban” című programjának anyagi támogatásával jött létre.

1. Természetesen minden terhelt esetében megkérdőjelezhetetlennek tekintjük a büntetőjogi alapelvek tiszteletben tartását. Jelen esetben azonban fókuszunk az egyéniesítés elvéből kiindulva az olyan társadalmi csoportokhoz tartozó elkövetőkre irányult, akik akár a társadalmi struktúrában betöltött helyük, vagyis az erőforrásokhoz való korlátozott hozzáférésük, akár az élethelyzetük egyéb sajátossága miatt az átlagnál kiszolgáltatottabb helyzetben vannak. Ilyen sérülékeny társadalmi csoportként azonosítottuk az anyagi deprivációban élőket, a hajléktalanságban élőket, a fizikai és/vagy értelmi fogyatékosokkal élőket, a külföldieket, az időseket, a nőket, a fiatal felnőtteket és az etnikai kisebbségeket. A Tanulmányban alternatív szankcióknak tekintettük a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: Btk.) felsorolt szabadságelvonás helyett kiszabható büntetéseket és intézkedéseket (ideértve a felfüggesztett szabadságvesztést is), valamint a korai szabadítás intézményeit, vagyis a reintegrációs őrizetet és a feltételes szabadságra bocsátást.

2.1. A Tanulmányban a kötelező és a nem kötelező jogforrások mentén haladtunk, illetve öt bíróval készített interjú alapján vettük végig az alternatív szankciók kiszabhatóságának feltételeit, valamint a kiszabás gyakorlatát. Az Európai Unió Tanácsa által elfogadott Tanácsi

¹ A Tanács következtetései az őrizet helyetti alternatív intézkedésekről: szabadságelvonással nem járó szankciók és intézkedések alkalmazása a büntető igazságszolgáltatásban (2019/C 422/06)

következtetések politikai kötelezettségvállalást jelentenek hazánkra. A hazai jogforrások, valamint a bírói interjúk vonatkozásában az alábbiakat vizsgáltuk.

2.1.1. Az Alaptörvény 28. cikke alapján a jogszabályok értelmezése – így a büntetéskiszabás során is – azt kell feltételezni, hogy a jogszabályok a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.

2.1.2. A Btk. a témakörünk szempontjából jelentőséggel bíró alternatív szankciók mellett rendelkezik azokról az aspektusokról, amelyeket a büntetés kiszabása során a bíróságnak figyelembe kell vennie (a vádlott cselekményének konkrét tárgyi súlya, a bűnösség foka, az elkövetés körülményei, az elkövető társadalomra veszélyessége, valamint az egyéb súlyosító és az enyhítő körülmények), és az irányadó középértékről határozott tartamú szabadságvesztés esetén. Továbbá a Btk. lehetővé teszi a bíróságok számára a törvényben meghatározott, a főszabály szerint alkalmazandóhoz képestől eltérő szankció kiszabását (pl. kisebb tárgyi súlyú cselekmények esetén alternatív szankciók alkalmazása az adott különös része tényállásban előírt szabadságvesztés helyett), de megszabja e jogkör kereteit. Nem rendelkezik azonban kifejezetten az egyes társadalmi csoportok sérülékenységének figyelembevehetőségéről.

2.1.3. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv.tv.) ezzel szemben külön nevesít sérülékeny csoportokat (a nők, fiatalkorúak, a fogyatékkal élő, továbbá az egészségi állapotukat tekintve sérülékeny helyzetben lévő, illetve írni vagy olvasni nem tudó, vagy a magyar nyelvet nem beszélő elítéltek), amelyekre sajátos védelmet ír elő. A közérdekű munkavégzés körében a várandós, valamint a kisgyermekes anyákra nézve, továbbá bármely elítélt egészségi állapota tartós rosszabbodására tekintettel állapít meg az általánostól eltérő szabályokat. A jogszabály elsősorban a korai szabadítás intézményei, vagyis a reintegrációs őrizet és a feltételes szabadságra bocsátás miatt bír relevanciával témakörünk szempontjából. Fiatalkorúaknak tekinti a törvény a 18-21 éves korú elítélteket is, akiknek az esetében az általános szabályokban megfogalmazottakon túl további feltételeket támaszt a reintegrációs őrizetre bocsátás feltételeként.

2.1.4. Kötelező jogforrásnak tekintettük a szabadságvesztés büntetés alternatíváinak kiszabását érintő valamennyi, hatályos büntető jogegységi határozatot (a továbbiakban: BJE). Tekintettel arra, hogy a BJE-k jogkérdésben foglalnak állást, az elkövető személye, sérülékeny csoporthoz tartozása, mint szempont értelemszerűen nem jelenik meg az ítéletet befolyásoló tényezőként.

2.1.5. Végül kötelező jogforrásként irányadó a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023) szóló 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat (a továbbiakban: Stratégia), amely megkülönbözteti egymástól a társadalomra kiemelkedő veszélyt jelentő, súlyos, illetve a kisebb súlyú bűncselekményeket. Ez utóbbiakra adott válaszként „diverziós megoldásokat” és „az alternatív szankciók alkalmazását” szorgalmazza a szabadságvesztés büntetés helyett a bűnözés csökkentése és az igazságszolgáltatás tehermentesítése érdekében. A határozat azt a szemléletet és azon megoldási javaslatokat tartalmazza, amelyek megjelennek a fent hivatkozott Tanácsi következtetésekben is.

2.2. A nem kötelező jogforrások közül véletlenszerűen kiválasztott precedensképes határozatokat, továbbá a BK véleményeket, illetve a Kúria Büntető Kollégiuma Joggyakorlat-elemző csoportjának témakörünkben releváns összefoglalóit tekintettük át.

2.2.1. Az általunk vizsgált, egyedi ügyekben hozott precedensképes határozatok esetében összességében arra jutottunk, hogy a sérülékeny társadalmi csoportokhoz tartozás nevesítetten nem szolgált orientációs szempontként a jogalkalmazók számára.

2.2.2. A BK vélemények közül az 56. BK vélemény bírt relevanciával tanulmányunk szempontjából, amely a büntetéskiszabás során értékelhető enyhítő és súlyosító körülményeket nevesíti. Tekintettel arra, hogy a későbbiekben kifejtjük a problematikusnak vélt részeket, nem tartjuk szükségesnek itt a Tanulmányban leírtak összefoglalását.

2.2.3. A Kúria Büntető Kollégiuma Joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglalói közül három vélemény bírt relevanciával: a 2020. január 31-én lezárt 2018.El.II.JGY.B.2. számú, a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról szóló összefoglaló jelentés (a továbbiakban: Jelentés), a 2018. március 7-én lezárt 2017.El.II.H.13. számú, A büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre, Összefoglaló vélemény (a továbbiakban: A reintegrációs őrizetről szóló összefoglaló vélemény) és a 2021. július 1-én lezárt 2020.El.II.JGY.B.1/23. számú, A kártalanítás és a feltételes szabadságra bocsátás feltételei a büntetés végrehajtási bírói gyakorlatban, Összefoglaló vélemény (a továbbiakban: A feltételes szabadságra bocsátásról szóló összefoglaló vélemény) c. elemzések.

2.2.3.1. A Jelentés a büntetéskiszabás gyakorlatát elemezte a lopás és a súlyos testi sértés vonatkozásában, amelyek tekintetében a büntetési tételek azonosak a Btk. alapján. A vizsgálat eredménye, hogy közel kétszer akkora az esélyük a végrehajtandó szabadságvesztésre a lopás elkövetőinek, mint azoknak, akiket súlyos testi sértés büntetében ítélt el a bíróság.

Meglátásunk szerint elsődlegesnek kellene lennie az emberi test integritása védelmének azzal, hogy a végrehajtandó szabadságvesztés minden esetben csak ultima ratioként szolgálhat.

A Kúria az egységes ítélezés hiányának kifogásolása mellett arra mutatott rá a büntetéskiszabási gyakorlat tekintetében, hogy ugyan a Btk. alapján határozott tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén a büntetési tétel középértéke az irányadó, egy büntetés akkor helyes, ha illeszkedik az országban egy adott időszakban fennálló büntetéskiszabási gyakorlatba, és helytelen, ha attól jelentősen eltér. Továbbá hangsúlyozta, hogy az egyéniesítés ellen hatna, ha a bíróságok a határozott tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén a középértékhez minden esetben tartanák magukat, és a büntetéskiszabás során az 56. BK véleményben foglaltak figyelembevételére hívta fel a bíróságokat.

2.2.3.2. A reintegrációs őrizetről szóló összefoglaló vélemény a Tanulmány szempontjából a feltételes szabadságra bocsátás, valamint a reintegrációs őrizet tárgyalása miatt lényeges. A Kúrai egyik következtetése, hogy a két jogintézmény bonyolítja a szabadságvesztés végrehajtásának rendjét, jelentős terhet ró a végrehajtásban résztvevőkre, és a vélemény megfogalmazásakor jogalkalmazási problémákat is felvetett. Ezzel együtt azt is kimondta, hogy a feltételes szabadságra bocsátás és a reintegrációs őrizet megfelelő megoldást

jelentenek a büntetésvégrehajtási intézetek zsúfoltságára, másrészt hatékonyak a fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedésének elősegítésében.

A magunk részéről megjegyzendőnek tartottuk, hogy a vélemény közzététele óta a jogalkotó indokolatlan szigorítást vezetett be mind a feltételes szabadságra bocsátás, mind a reintegrációs őrizet tekintetében. Továbbá önkényesnek tűnik az a szabályozás, amely alapján az előzetes fogvatartás időszaka a feltételes szabadságra bocsátás esetén beszámítandó, míg a reintegrációs őrizetre bocsátandó fogvatartottak esetén ez kizárt. Továbbá nem csak a Stratégiában megfogalmazottaknak mond ellent, de indokolatlanul figyelmen kívül hagyja a kollégiumvezetők által a témakörben tett állásfoglalást, és feleslegesen tovább növeli a börtönzsúfoltságot. Üdvözlendőnek tartjuk, hogy a Stratégia mellett a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendeletbe (a továbbiakban: Pfr.) is bekerült a reintegrációs őrizetről szóló összefoglaló vélemény nyilvánosságra hozatala óta a „Félutas ház program.” Ugyanakkor célszerű lenne nyilvánosságra hozni, hogy a reintegrációs őrizetre bocsátás feltételeit teljesítő fogvatartottak körében milyen arányban van szükség a Félutas ház programban való részvételre. Így láthatóvá válna a kereslet az ilyen és ehhez hasonló programok működtetésére. Továbbá szükséges lenne a programokban való civil részvétel feltételeinek átláthatóvá tétele.

2.2.3.3. A feltételes szabadságra bocsátásról szóló összefoglaló vélemény a Tanulmány szempontjából a feltételes szabadságra bocsátás feltételeit vizsgáló része tekintetében bírt jelentőséggel. A Kúria a fent tárgyalt korábbi, 2017-es felmérésében arra jutott, hogy nincs szétartó gyakorlat a jogintézmény alapkérdéseiben, a meglevő eltérések felszámolhatók az uralkodó megoldások követésével. 2019-ben az igazságügyi miniszter javaslatára a Kúria elnöke újabb vizsgálatot rendelt el, amely alapján kiadott véleményében a Kúria megismételte a korábbi összefoglalójában írt javaslatát, miszerint fontos lenne, hogy azt követően, hogy a fogvatartott kitöltötte a szabadságvesztés fele részét, a perbírói rendelkezéstől eltérve a bv. bírónak legyen diszkrecionális jogköre a feltételes szabadságra bocsátás vonatkozásában. Illetve amennyiben a perbíró az elítéltet kizárja, vagy kizárt az elítélt feltételes szabadságra bocsáthatósága, a bv. bíró dönthessen a szabadságvesztés négyötöd részének kitöltése után az elítélt feltételes szabadságra bocsáthatóságáról. Továbbá javaslatként fogalmazta meg, hogy a feltételes szabadság biztosítható legyen elektronikus távfelügyeleti eszközök használatával is.

A Kúria megismételt javaslatával egyetértünk. Azonban a vélemény óta bevezetett törvényi szigorításokat az általuk kitűzött célok elérésére alkalmatlannak tartjuk, továbbá nem tartjuk hatékony eszköznek a büntetés célja elérésére sem. Meglátásunk szerint többek között a jelenleg is túlterhelt bv. intézetek továbbterhelése, és az elítéltek kedvezmények lehetőségétől való megfosztása jelentősen megnehezíti a bv. feladatainak teljesítését, növeli a biztonsági kockázatot, és csökkenti a fogvatartott társadalomba való visszailleszkedésének esélyét.

2.2.3.4. Tanulmányunk kereteit szétfeszítette volna a büntetővégzés jogintézményének értékelése, annak egyre szélesebb körű alkalmazása miatt azonban az alábbiakat fontosnak tartottuk megjegyezni. A büntetővégzést általában is alulszabályozott jogintézménynek tartjuk a gyakorló ügyvédek visszajelzései alapján – hiszen a bíró nehezen tud egyéniesíteni úgy, ha soha nem találkozott a terhelttel. És specifikusan problematikusnak tartjuk azt a

végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés alkalmazásának lehetősége miatt is,² tekintettel az Európa Tanács vonatkozó ajánlására,³ amely minden szabadságkorlátozással járó szankciót kizár tárgyalás nélkül lefolytatott eljárás esetén. Ugyanakkor elfogadhatónak tartanánk a szabadságvesztéshez képest alternatív szankciók kiszabásának elősegítését egyszerűsített eljárásban, ha léteznének a megfelelő garanciák az eljárás során (vagyis a terheltek a jelenleginél közérthetőbb, a személyes jellemzőiknek megfelelő tájékoztatása a meghozandó büntetővégzés mibenlétéről, a jogorvoslati lehetőségekről, a büntetővégzés következményeiről, a terheltek megfelelő védelmének biztosítása az eljárásban, hosszabb idő biztosítása a tárgyalás tartásának kezdeményezésére).

3. Öt bíróval készítettünk interjút. Összességében elmondható, hogy valamennyiük szerint a Btk. nagy mozgásteret biztosít számukra a büntetéskiszabás tekintetében, azonban a törvényen, valamint az 56. BK vélemény túl kevés jogforrás orientálja őket. Nem hívtak fel egyetlen olyan normatív forrást sem, amely átfogóan iránymutatásként szolgálhatna az alternatív szankciók kiszabása vonatkozásában.

III. Az irányadó nemzetközi jogforrások

Tekintettel arra, hogy jelen írás kereteit szétfeszítené az irányadó nemzetközi jogforrások, dokumentumok tartalmi összefoglalása, itt azok felsorolására szorítkozunk, majd lentebb ezen dokumentumoknak a büntetéskiszabás szempontjából releváns részei alapján teszünk javaslatokat.

Irányadó nemzetközi jogforrásoknak tekintettük a Tanácsi következtetéseket, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók kölcsönös elismeréséről szóló kerethatározatot (a továbbiakban: Kerethatározat),⁴ az Európa Tanács (a továbbiakban: ET) közösségen belül alkalmazott szankciókra és intézkedésekre vonatkozó európai szabályokról szóló CM/Rec (2017) 3. sz. ajánlását (a továbbiakban: az ET a közösségen belül alkalmazott szankciókról szóló ajánlása),⁵ az Európa Tanács pártfogó felügyelet szabályairól szóló CM/Rec (2010) 1. sz. ajánlását (a továbbiakban: az ET Próbára bocsátásról szóló ajánlása).⁶ Továbbá ide soroltuk az Egyesült Nemzetek Szervezetének (a továbbiakban: ENSZ) a szabadságelvonással nem járó intézkedésekre vonatkozó minimumszabályait (a továbbiakban: Tokiói szabályok),⁷ a női fogvatartottakkal való bánásmódról és a női elkövetők esetében alkalmazott, szabadságelvonással nem járó intézkedésekről szóló 2011. március 26-án kelt 65/229-es ENSZ közgyűlési határozatot (a továbbiakban: Bangkoki szabályok),⁸

² Ld. a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 740. § (2) bekezdés a) pontját

³ Európa Tanács R (87) 18. számú ajánlása a büntetőeljárás egyszerűsítéséről

⁴ A Tanács 2008/947/IB kerethatározata (2008. november 27.) a kölcsönös elismerés elvének az ítéletekre és próbaidőt megállapító határozatokra való, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából történő alkalmazásáról

⁵ Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the European Rules on community sanctions and measures

⁶ Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules

⁷ United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)

⁸ United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women

valamint a bűnmegelőzés erősítéséről és a büntető igazságszolgáltatásban a nők elleni erőszakra adható válaszokról szóló 2011. március 31-én kelt 65/228. számú ENSZ közgyűlési határozatot (a továbbiakban: Aktualizált modellértékű stratégiák).⁹ Továbbá a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló 1985. november 29-én kelt 40/33-as ENSZ közgyűlési határozatot (a továbbiakban: Pekingi Szabályok),¹⁰ a fiatalkorú bűnözés megelőzéséről szóló 1990. december 14-én kelt 45/112-es számú ENSZ közgyűlési határozatot (a továbbiakban: Rijadi iránymutatások),¹¹ a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt¹² vettük alapul.

IV. 56-os BK véleménnyel kapcsolatos változtatási javaslatok

1. Az 56-os BK vélemény hiányosságai

A nemzetközi normák, illetve uniós jogi kötelezettségek az alternatív szankciók előnyben részesítését hangsúlyozzák, illetve a sérülékeny társadalmi csoportok jellegzetességeit figyelembe veendő szempontként határozzák meg a büntetéskiszabás során. Ezek azonban nem jelennek meg a BK véleményben. Másrészt magából a nyelvezetből is kitűnik, hogy a tartalom frissítésre szorulhat. Egy jó példa erre az „iszákos életmód” fordulat továbbélése a szövegben, ami a 12. Irányelvből hagyományozódott át,¹³ de elég nyilvánvalónak tűnik, hogy ez a nyelvhasználat már nem élő. Harmadrészt – és ez a leglényegesebb – a vélemény egyes tartalmi megállapításai, szempontjai szakmai szempontból legalábbis kritikával illethetők. Számos hiányzó megfontolásnak ugyanakkor helye lehetne abban a jogforrásban, amely a büntetés kiszabását a bírói jogalkalmazás során az empirikus tapasztalatok alapján a legjelentősebb mértékben orientálja.

A javasolt módosításokat két csoportra osztva mutatjuk be. Először a nemzetközi jogi megfontolásokra tekintettel indokolt vagy egyenesen szükséges változtatásokat ismertetjük, majd ezt követően egyrészt a bírókkal és ügyvédekkel készült interjúk összefoglalását, másrészt az érintett sérülékeny csoportokkal foglalkozó civil szervezetek által tett javaslatokat mutatjuk be. A felmerült javaslatok esetlegesek, tekintettel a megkérdezettek körének esetlegességére, de azt jól mutatják, hogy a felülvizsgálatnak van tere.

Külön hangsúlyozzuk, hogy bár törvényi kötelezettség a bíróságok számára valamennyi alanyi és tárgyi körülmény feltárása, a büntetővégzéssel lezárt eljárásokban erre az általunk ismert esetekben jellemzően nem kerül sor, és erről számolnak be tömegesen gyakorló ügyvéd kollégák is. Ez a jogintézmény kapcsán súlyos kérdéseket vet fel, ideértve annak lehetőségét is, hogy a hatályos szabályozás alaptörvény-ellenes lehet. Ezzel a problémakörrel itt most

Offenders (the Bangkok Rules)

⁹ Resolution 65/228. Strengthening crime prevention and criminal justice responses to violence against women

¹⁰ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules")

¹¹ United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency ("The Riyadh guidelines")

¹² A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény

¹³ Az irányelv pedig Dr. Rendeki Sándor: A büntetés kiszabása – Enyhítő és súlyosító körülmények, 1976-ban kiadott munkáján alapult.

részletebben nem foglalkozunk, csak észrevételezzük, hogy mindegy, melyek a bíróság által mérlegelendő súlyosító és enyhítő körülmények törvényi szabályai vagy bírói gyakorlat által kidolgozott sztenderdjei, ha azokat eljárási okokból sem megismerni, sem mérlegelni nem tudja a döntést hozó bíró.

2. Jogalkalmazási javaslatok a nemzetközi jogforrások alapján

A magyar állam magára nézve az EU vonatkozó kerethatározata elfogadásával, illetve az ENSZ egyezmények kihirdetésével jogi kötelezettséget vállalt, a Tanácsi következtetések, az Európa Tanács fent említett ajánlásai, és az ENSZ vonatkozó közgyűlési határozatai elfogadásával pedig politikai kötelezettséget vállalt az azokban foglaltak teljesítésére.

A Tanácsi következtetések általánosságban mondják ki, hogy a szabadságelvonás csak ultima ratioként szolgálhat, és ahol lehet, az alternatív szankciók alkalmazása javasolt. A kutatások alapján ugyanis, a szabadságelvonással ellentétben, ezen szankciók az eset egyedi körülményeinek figyelembevételével számos előnyös hatással járhatnak.

A fentiekre való tekintettel a jogalkalmazónak indokolt a büntetéskiszabás során az alternatív szankciók, azon belül is a közösségen belül alkalmazott szankciók előnyben részesítése, és annak a szem előtt tartása, hogy a szabadságelvonás ténylegesen csak a legvégső esetben alkalmazható eszköz. Ennek során kiemelt figyelmet kell fordítani a különleges bánásmódot igénylő személyekre, így az alábbi csoportok tagjaira.

2.1. Nők

A nemzetközi jogforrások, iránymutatások rámutatnak arra, hogy különösen a korábban áldozattá vált és ezzel összefüggésben bűncselekményt elkövetett, valamint a várandós, továbbá a gyermekeiket egyedül nevelő nők esetében olyan intézkedéseket kell biztosítani, amelyek kezelik, és adott esetben megelőzik azokat a problémákat, amelyek miatt a terheltek bűncselekményt követtek el. Ilyen intézkedések között merülnek fel többek között a terápiás kezelések, a tanácsadás családon belüli erőszak és szexuális zaklatás áldozatai számára, megfelelő kezelés a szellemi fogyatékossgal élők számára, oktatási és képzési programok a foglalkoztatási esélyek javítására. Továbbá a hatóságoknak, különösen a „bántalmazott nő szindróma” jelenléte esetén, a jogos védelemre hivatkozást a büntetőeljárás egésze során ajánlott figyelembe kell venniük.

A női elkövetők esetében tehát különösen fontos lenne az elkövető személyi körülményei mérlegelése körében a trauma alapú megközelítés (az élettörténet feltárása), másrészt a szankció kiszabásakor fontos mérlegelni a szabadság elvonásával járó szankció eltartottakra gyakorolt következményeit is.

2.2. Fiatalok¹⁴

A fiatalok tekintetében elengedhetetlen az elkövető gyermek és családja jóllétének elősegítése, olyan körülmények megteremtése, amelyek révén a fiatal a közösségében értelmes életet tud élni. Kiemelkedően fontos a büntető igazságszolgáltatás beavatkozásával járó károk minimalizálása.

A büntetéskiszabás során figyelembe kell venni az elkövető szükségleteit, a társadalmi státuszát, a családi helyzetét, a bűncselekménnyel okozott sérelmet, az egyéb személyi körülményeket és a sértett által elfogadott módon és mértékben eszközrendő jóvátételre való törekvést. Különösen fontos annak a személyi körülmények körében történő figyelembevétele, hogy az éretlenség és a felnőtté válási folyamat velejárója a társadalmi normákkal való szembeszegülés, amely jelenség a legtöbb ember esetében az érettség bekövetkeztével eltűnik.

Főszabály szerint nem kerülhet sor a fiatal intézményben történő elhelyezésére, csak legvégső eszközként. A szabadságelvonás helyett a rendelkezésre álló alternatív szankciók lehető legszélesebb körű alkalmazása az ajánlott. A fiatal elkövető reintegrációja, amennyire lehetséges a családból való kikerülés nélkül, a rendelkezésre álló erőforrások (önkéntes szervezetek, helyi intézmények) bevonásával kell, hogy megvalósuljon. Tehát az nem lehet oka a szabadságelvonásnak, hogy nem állnak rendelkezésre azok az intézmények és körülmények, amelyek az alternatív szankciók megfelelő végrehajtását lehetővé tennék. A fiatal elkövetők jövője és jólléte szem előtt tartása kell legyen az irányadó a büntetés kiszabása során, és ezeknek a megfontolásoknak mindig felül kell írniuk a szankció megtorló célzatát.

Amennyiben súlyos, személy elleni erőszakos, vagy egyéb, ismétlődően elkövetett súlyos bűncselekmény következtében, más, megfelelő szankció hiányában, legvégső eszközként sor kerül az elkövető intézetben történő elhelyezésére, úgy az ott töltött időnek a lehető legrövidebbnek kell lennie, és a nyitott intézményekben való elhelyezést előnyben kell részesíteni a zárt intézményekkel szemben.

A bíróságoknak mindvégig szem előtt kell tartaniuk a fiatalok szükségleteit. Az állam egyéb szerveinek pedig az eljárás minden szakaszában biztosítaniuk kell az eljárás alá vont fiatalok számára a megfelelő segítséget, ideértve a lakhatást, az oktatást, a szakképzést vagy munkát.

2.3. Külföldiek

Az alternatív szankciókat a külföldiek számára is lehetővé kell tenni, az egyéni körülményeik figyelembevételével. Továbbá az EU bármely tagországában lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel rendelkező elítélt esetében törekedni kell arra, hogy a szankciót a lakóhely

¹⁴ A Pekingi szabályok szerint „A fiatal terhelt olyan gyermek vagy fiatal személy, aki a vád szerint bűncselekményt követett el, vagy akiről megállapították, hogy bűncselekményt követett el.” Ld. Pekingi szabályok 2.2. (c)

vagy szokásos tartózkodási hely szerinti tagállamban, az adott tagállam illetékes hatósága hajtsa végre.

3. Ügyvédek és bírák javaslatainak összefoglaló listája

Az alábbi javaslatok összeállítása során két forrásból dolgoztunk. Egyrészt interjút készítettünk öt gyakorló büntetőbíróval, az azok során elhangzottakat rekonstruáljuk az itt releváns tartalommal. Másrészt a Magyar Helsinki Bizottság büntetőjogi területen gyakorlattal rendelkező ügyvédeknek véleményét is megkérdeztük, köztük voltak olyanok, akik több évtizedes praxissal rendelkeznek a területen, másoknak ennél kevesebb, de legalább öt éves gyakorlata és nemzetközi kitekintése van. A bírák és az ügyvédek véleményét nem különböztetjük meg, az alaptanulmányból a részletes bíró-interjúk megismerhetők, így aki külön ezeket szeretné megismerni, az megteheti.

3.1. Az egyes enyhítő és súlyosító körülmények tényleges hatását indokolt lenne rögzíteni az ítéletek indokolásában

Az 56. BK vélemény szerint *„A büntetést befolyásoló körülményeket tehát nem elvont általánosságban, nem mechanikusan, hanem a konkrét ügy tényeire vonatkoztatva kell értékelni, és a határozatban megindokolni.”* Ehhez képest indokolt lenne feltüntetni az ítéletek indokolásában azt, hogy egy adott enyhítő vagy súlyosító körülmény az alanyi/tárgyi oldalon pontosan milyen időtartamú eltérést eredményezett a középértéktől. Ennek az egységes gyakorlatot orientáló jellege mellett azért is lenne kiemelt jelentősége, mert enélkül valójában az sem állapítható meg, hogy a bíróság ténylegesen értékelte az adott szempontot, vagy csak feltüntette azt az ítélet indokolásában. Ismeretes például az a bírói gyakorlat, amely a terheltek fel nem róható időmúlást enyhítő körülményként ugyan feltünteti, de hogy ténylegesen eredményezett-e enyhébb szankciót ez a megfontolás, az nem derül ki az ítéletből. Ugyanakkor egy ilyen fél mondat már megfosztja attól a lehetőségtől a terhelteket, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt az eljárás elhúzódására hivatkozva igényt érvényesítsenek.

3.2. A fiatakorú elkövetőknél előfordulhatnak olyan esetek, amikor indokolt a büntetlen előéletnek megfelelő körülményeket enyhítő körülményként figyelembe venni

A II/1. pont alapján a büntetlen előélet enyhítő körülmény, kivéve, ha az elkövető fiatakorú vagy a fiatakort néhány évvel meghaladott, ún. fiatal felnőtt. Meglátásunk szerint ez helyénvaló, tekintettel arra, hogy fiatakorúakra eleve más szabályok vonatkoznak, mint a felnőttkorúakra, a fiatakort hibás lenne még egyszer értékelni. Előfordulhat azonban olyan eset, amikor a büntetlen előéletnek megfeleltethető körülmények figyelembe vétele indokolt. Valódi életből származó példa az olyan környezetben felnőtt 17 éves fiú esete, akinek a környezetében élők többszöri elítélése sem volt ritka a felnőttkor eléréséig, ő maga azonban nem került összeütközésbe a joggal, sőt érettségire készült, amikor letartóztatták egy egyébként bagatell rablás miatt. Amennyiben tehát a fiatakorú a környezeténél magasabb normakövetést tanúsít, a személyi körülményei körében azt enyhítő körülményként indokolt figyelembe venni.

3.3. A sorozatos elkövetés fogalma kvalifikációra szorul

A II/2. pontban a súlyosító körülmények taglalásakor a vélemény úgy fogalmaz, hogy „*fokozott a büntetett előélet nyomatéka, ha a sorozatos elítélésekből, az elkövető életviteléből és az újabb bűnelkövetésből a bűnöző életmódra lehet következtetni.*” Ez általánosságban elfogadható. Azonban a gyakorlatban az olyan halmozottan hátrányos kistérségekben és településeken, ahol az ott lakóknak nincs munkája, nincs állandó megélhetése, a Btk. 370.§ (2) bekezdés bi) pont¹⁵ miatt ez oda is vezethet, hogy velük szemben akár egy tél alatt megállapításra kerülhet a bűnöző életmód. Meglátásunk szerint tehát az elkövető társadalmi és gazdasági helyzetének figyelmen kívül hagyásával az életmód folytatásáról alkotott ítélet diszkriminatív ítélezéshoz vezethet.

Ehhez tartozó megfontolás, hogy a II/9. pont szól a nehéz anyagi helyzetben levő elkövető megítéléséről, és arról, hogy vagyon elleni bűncselekmények esetében enyhítő körülmény lehet az elkövető önhibáján kívül fennálló nehéz anyagi helyzete, különösen akkor, ha ez az elemi szükségletek kielégítetlenségében nyilvánul meg, és a bűncselekmény ennek kielégítési körében marad. Vagyis az anyagi depriváció lehet enyhítő körülmény is. Meglátásunk szerint a II/2. pontban ábrázolt életmód és ezen pont összeolvasása elengedhetetlen, célszerű lenne a kettő egymás mellé tétele.

3.4. A munkakerülő, csavargó életmód fogalom meghatározatlan és általános jelleggel indokolatlan súlyosító körülményként értékelni

A II/3. pont alatt használt fogalmak jelentése nem világos, a szövegezés idejétmúlt, szocialista időket idéz és egyben zavaros. A munkakerülő, csavargó életmód és a hajléktalanság viszonya nem világos. Minimálisan világossá teendő ezzel kapcsolatban, hogy a nem felróható hajléktalanságra ez a pont nem vonatkozik.¹⁶

3.5. A büntethetőség határához szükséges igazítani a tartalmat

Figyelemmel kell lenni arra, hogy bizonyos cselekmények esetén 12 év a büntethetőségi korhatár, a BK vélemény szövege viszont a 14 éves korhatárról szól. Javasolt a belátási képesség egységes szakmai szempontrendszerének meghatározása és rögzítése.¹⁷

¹⁵ Btk. 370. § (1) Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha bi) erdőben jogellenes fakivágással követik el.

¹⁶ Bővebben ld. a IV. rész 4.4. Hajléktalanságban élők vonatkozásában tett javaslatot.

¹⁷ A belátási képesség vonatkozásában az Alkotmánybíróság „a jogbiztonságból fakadó követelményekre figyelemmel, valamint az igazságügyi szakértői tevékenység egységes és magas színvonalú ellátása érdekében szükségesnek tartja és szorgalmazza a belátási képesség vizsgálata egységes szakmai szempontrendszerének meghatározását és rögzítését akár a jogi szabályozásban, akár kapcsolódó módszertani levél megalkotásával.” III/2/2022. AB határozat, [63] pont

3.6. Az anyagi depriváció egyes bűncselekmények esetében fokozott enyhítő körülmény lehet

A terheltnek nem felróható szegénységet egyes bűncselekmény típusoknál indokolt enyhítő körülményként értékelni. Kiskorú veszélyeztetése miatt indult ügyben figyelembe lehet venni a család súlyos anyagi deprivációját, és azt, hogy ennek fényében hogyan lehet a konkrét esetben értékelni az elvárhatóság szintjét. A tartás elmulasztása szintén olyan cselekmény, ahol a szegénység lehet akár felmentéshez vezető ok is, de nyilvánvalóan csak akkor, ha a bíró az eljárásban meggyőződött arról, hogy a terhelt mindent megtett, hogy előteremtse a tartási kötelezettsége teljesítéséhez szükséges forrásokat, és mégsem járt sikerrel.

Meglátásunk szerint továbbá előfordulhatnak olyan esetek, amelyekben az is indokolt lehet, hogy a bíróság azt, ami egyébként súlyosító körülménynek minősül, ne vegye ekként figyelembe, vagy akár az enyhítő körülmények közé sorolja. Például ha családi körülmények (függőség, bűnözés, analfabetizmus), és az állami szolgáltatórendszer lokális hiányosságai miatt (nincs megfelelő családsegítés, nincs elég speciális iskola, nincs megfelelő gyógypedagógia vagy pszichológiai/pszichiátriai ellátás, nincs elérhető munka stb.) állt elő olyan helyzet, amely az országban egyébként létező, azonban az illető számára megfelelő erőforrások híján nem hozzáférhető ellátórendszer igénybevétele révén megakadályozható lett volna, akkor a körülményt a bíróság automatikusan ne az egyén terhére írja.

3.7. A börtöntűró képesség értékelése körében enyhítő körülményként mérlegelendő a terhelt mentális betegsége akkor is, ha az a beszámítási képességét nem befolyásolta

Az értelmi fogyatékossgal élő terheltnél az értelmi fogyatékossg akkor is mérlegelendő enyhítő körülményként, ha az a beszámítási képességet nem zárta ki vagy nem korlátozta. Enyhítő körülményként a börtön tűróképesség szempontjából vehető figyelembe, és adott esetben az irányadónál enyhébb végrehajtási fokozat is szóba jöhet, ahol kisebb a szabadságkorlátozás foka.¹⁸

3.8. Az erkölcsileg különösen elítélendő fogalom meghatározása példálózó jelleggel hasznos lenne

Az erkölcs fogalmának meghatározatlansága okán érdemes lenne a súlyosító körülményként értékelt erkölcsileg elítélendő magatartásokat legalább példálózó jelleggel meghatározni, figyelemmel arra is, hogy a BK vélemény a „különösen” elítélendő cselekmények esetén szól súlyosítási kíváncsalmról. Ebből következően különbségnek kell lennie az erkölcsileg elítélendő és az erkölcsileg különösen elítélendő magatartások között, azonban ennek tartalma egyáltalán nem nyilvánvaló. Ilyennek tekinti például a gyakorlat a párcapcsolati bosszút, nagyon helyesen, ezeket a példákat összeszedve lehetne induktív módon kialakítani egy képet a szempont jelentéstartalmáról.

¹⁸ Bővebben ld. az IV. rész 4.2. Fogyatékossgal élők vonatkozásában tett javaslatot.

3.9. A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél a sértett könnyelmű kihívó magatartásának enyhítő körülményként való kezelése törlendő

Ez a szempont ma már talán a többségi laikus álláspont szerint is inkább áldozathibáztatás, mint legitim enyhítő körülmény. Egy szexuális erőszak esetén a kihívó magatartás nem értelmezhető, mert az erőszakot az áldozatok nem kihívják, hanem elszenvedik.

3.10. A súlyosító körülmények köre is bővítendő és korrigálandó

Indokolt lenne súlyosító körülménynek tekinteni mindig, ha a sértett az elkövető felügyelete, hatalma alatt áll, vagy a bántalmazót foglalkoztató szervezetre van utalva hosszabb távon.

A bűncselekmények elszaporodottságát indokolt súlyosító körülményként figyelembe venni, de kvalifikációt igényel annak megállapítása, hogy mitől lesz egy bűncselekmény elszaporodott – milyen időbeli, térbeli referenciával milyen arányban kell elszaporodottnak lennie egy cselekménynek. A gyakorlatban tapasztalható felületes indokolásra tekintettel érdemes lenne e kapcsán kifejezetten kimondani, hogy az elszaporodottságot bizonyítani kell, ugyanis az köztudomású ritkán, vagy még inkább sohasem lehet.

3.11. A resztoratív szemlélet alkalmazása

A III/9. pont meghatározza, hogy „az elkövető javára kell értékelni, ha az okozott kárt vagy annak egy részét megtérítette, és kisebb nyomatékka azt, ha a kár tőle függetlenül megtért.” Ez az iránymutatás, ha közvetetten is, de egyértelműen hátrányosan érinti a vagyontalan vagy rendkívül szerény anyagi körülmények között élőket, hiszen nekik esélyük sincs élni ezzel a lehetőséggel, így annak hiányában a másokkal való összevetés során hátrányosabb helyzetben vannak. Szükséges az áldozat kompenzálása, azonban tekintettel a társadalomban meglevő egyenlőtlenségekre, fontosnak tartanánk a resztoratív szemlélet szélesebb körű alkalmazhatóságát megjeleníteni az 56. BK véleményben a gyakorlattal összhangban, vagyis azt, hogy enyhítő körülményként figyelembe vehető legyen az is, hogy az elkövető a bűncselekménnyel okozott sérelmet a sértett által elfogadott módon és mértékben jóvátette.

Végül annak érdekében, hogy egy büntetéskiszabási gyakorlatot egységesítő nemzetközi példát is megismertessünk a hazai közönséggel, jelen összefoglaló mellékleteként lefordítottuk a brit büntetéskiszabási iránymutatást a lopás cselekménye kapcsán. Ez csak egy példa, online¹⁹ számos cselekményre vonatkozó hasonló iránymutatás elérhető, gondolatébresztőnek mindenképpen hasznos lehet.

3.12. Bántalmazott hozzátartozó bűncselekménye

Meglátásunk szerint nyomatékosan figyelembe kellene vennie a bíróságnak a büntetés kiszabásakor, ha olyan cselekmények sorozatára adott válasz a bűncselekmény, amelyek

¹⁹ <https://www.sentencingcouncil.org.uk/>

egyébként (az adott időpontban és körülmények között) megalapozhatták volna a jogos védelmet.

4. Az érintett sérülékeny csoportokkal foglalkozó civil szervezetek által tett javaslatok

Tekintettel arra, hogy az érintett csoportok érdekeinek védelmével foglalkozó civil szervezetek reflexióját fontosnak tartottuk, alább a szervezetek a javaslatait tesszük közzé.

4.1. Női terheltek

- javaslattevő: PATENT Egyesület

A kapcsolati erőszak áldozatai körében nagy számban fordul elő a jogos védelemre hivatkozás. A bírói gyakorlat azonban a feltételek teljesülése (így a szükségesség és arányosság,²⁰ vagy időbeliség) hiányában jellemzően nem zárja ki vagy nem korlátozza a cselekmény büntetendőségét.

Javasoljuk, hogy összhangban a nemzetközi jogforrásokkal az erőszak női áldozatai számára a hatóságok biztosítsák a jogos védelemre való hivatkozás lehetőségét az ellenük folyó büntetőeljárás során. Fontos lenne továbbá elősegíteni a női elkövetők sorstárs önsegítő csoportokban való részvételét, amelyek hasonló élethelyzetben lévő nőkkel foglalkoznak.

4.2. Fogyatékossággal élő terheltek

- javaslattevők: Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ), ill. a Validity Alapítvány-Központ a Mentális Sérültek Jogaiért

4.2.1. Fizikai fogyatékossgal élők

4.2.1.1. Javasoljuk, hogy az 56. BK vélemény „jelentős mérvű rokkantsága” szóhasználata helyett az elkövető „fogyatékossga” legyen enyhítő körülmény.

Mint ahogyan azt a Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (CRPD-bizottság) 2022. május 20-i CRPD/C/HUN/CO/2-3. számú záró észrevételeiben is megjegyzi, a magyar jogban nincs egységes, minden jogszabályra kiterjedő fogyatékossga fogalom, illetve még mindig a fogyatékossga orvosi megközelítése dominál, ezért nem minden valóban fogyatékos embert ismer el a magyar jog fogyatékosként. Azt javasoljuk ezért, hogy a tekintetben, hogy kit kell fogyatékossgal élő embernek tekinteni, az aktualizált 56. BK. utaljon a

²⁰ A 4/2013. számú BJE határozat kimondja, hogy a korábban alkalmazandó 15. Irányelvben az „arányossággal kapcsolatban kifejtettek a továbbiakban nem alkalmazhatók. Meghaladottá vált ugyanis annak vizsgálata, hogy „az elhárító magatartás nem idézett-e elő aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna.” Ennek az elvárásnak törvényi alapja korábban is hiányzott, a hatályos szabályozás pedig tudatosan mellőzte az arányosság fogalmának megjelenítését. Az előzőekben kifejtettekből következik, hogy a meg nem jelenített fogalom a szükségesség kritériumából vezethető le, s csak azon belül bír jelentőséggel.” Az arányosság követelményének tehát törvényi alapja nincs. - A szerk.

fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény (CRPD) által meghatározott fogyatékossg fogalomra (CRPD 1. cikk), de legalább az ehhez a magyar jogban legközelebb álló, a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.) fogyatékossg fogalmára (Fot. 4. § a) pont).

4.2.1.2. Javasoljuk, hogy (fizikai) fogyatékossgal élő elkövető esetén a szabadságvesztés büntetés csak szűk keretek között, a legszükségesebb esetekben legyen kiszabható.

A fogyatékossgal élő elkövetők kifejezetten kiszolgáltatott helyzetben vannak a büntetésvégrehajtási intézetekben, a szabadságvesztés büntetés különösen nagy terhet ró rájuk. Az akadálymentesség hiánya, illetve elégtelensége és a fogyatékossgukból adódó speciális szükségleteikhez illeszkedő ellátás hiánya miatt a fogyatékossgal élő elkövetők mentális és fizikai állapota, egészsége a büntetés célján túlmutatóan romolhat, később sem reparálható, visszafordíthatatlan folyamatokhoz vezethet. Ezen túlmenően nem fogyatékos társaikhoz képest elszigeteltségük is jelentősebb lehet. A mozgáskorlátozott elkövetők esetében például a közösségi életben való részvétel, a munkavégzés, a napi testmozgás, vagy akár pusztán a szabad levegőn tartózkodás kivitelezése komoly nehézségekbe ütközik, illetve ellehetetlenül a büntetésvégrehajtási intézetek akadálymentességének hiánya miatt.

4.2.1.3. Javasoljuk, hogy fizikai fogyatékossgal élő elkövető esetén a járművezetéstől eltiltás büntetés csak nagy körütekintés mellett, a legszükségesebb esetekben legyen alkalmazandó. A járművezetéstől eltiltás büntetés a mozgásszervi fogyatékossgal élő személyek tekintetében a személyes mobilitás akár teljes mértékű elvesztését is jelentheti. A közlekedésükben akadályozott, főként kerekesszékekkel közlekedő emberek számára sok esetben nincsen a személygépjármű használatnak alternatívája a közösségi közlekedés akadálymentesítésének széleskörű hiánya miatt. Ezért munkába járáshoz, családi kötelezettségek teljesítéséhez, egészségügyi és rehabilitációs szolgáltatások igénybevételéhez nekik a személygépjármű elengedhetetlenül szükséges, mely nélkül más személy segítségére szorulnának, elveszítve ezzel önállóságukat. Mindezen körülményeket figyelembe véve javasoljuk a járművezetéstől eltiltás büntetés legszükségesebb esetben történő alkalmazását.

4.2.2. Értelmi fogyatékossgal élők vonatkozásában

4.2.2.1. A fogyatékossgal élő személyek tekintetében szükséges a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezményben meghatározott eljárási alkalmazkodás biztosítása. Ennek része a fogyatékossgal élő terheltek eltérő módon történő kommunikációjának figyelembevétele a büntetőeljárás során. Továbbá biztosítani szükséges a fogyatékossgal élő személyek állapotuknak megfelelő, közérthető nyelven történő tájékoztatását mind a panasz mechanizmusokról, mind a büntető eljárársbeli jogairól.

4.2.2.2. Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben (a továbbiakban: IMEI) történő kényszergyógykezelés, ideiglenes kényszergyógykezelés, valamint a megfigyelés a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezménybe ütközik. Ehelyett az érintett személyek számára észszerű alkalmazkodásokat, vagyis olyan, aránytalan és indokolatlan teherrel nem járó megoldásokat és támogatásokat szükséges biztosítani a büntetésvégrehajtás során, amelyek révén érvényesülnek a fogyatékossgal élő személy

esetében is a nem fogyatékossgal élőket megillető alapvető emberi jogok és szabadságok. Továbbá szükséges annak biztosítása, hogy a fogyatékossgal élő személyek hozzáférjenek a cselekvőképességük gyakorlásához szükséges támogatáshoz.

4.3. Gyermekek, fiatal felnőttek

- javaslattevő: Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány

Fontos lenne, hogy a trauma-érzékenység megjelenjen a büntetéskiszabás során is, vagyis az alábbiak:

4.3.1. A bíróság a büntetéskiszabás során vegye figyelembe/értékelje azokat a gyermekkori, kora gyermekkori életeseményeket, amelyek a kriminális deviancia kapcsán jól ismert kockázati tényezők (családon belüli erőszak, gyermekbántalmazás, családból való kiemelés - állami gondoskodásban való felnövekedés, kortárs bántalmazás, függőség és szerhasználat a családban, kriminális deviancia a családban, kudarcos iskolai teljesítmény/ iskolai rendszerből való kimaradás).

4.3.2. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a csoportos elkövetés a fiatalkorúak esetében életkori sajátosság (kortársbefolyás, kortárs közösségen belüli dinamikák megjelenése, ami elsődlegesen nem a bűnelkövetéshez kapcsolódik).

4.3.3. Javasoljuk, hogy a bíróságok, tekintettel a gyermek legfőbb érdekére, az alternatív jogkövetkezményeket részesítsék előnyben a Gyermekjogi Egyezmény 40. cikkének megfelelően. A bíróságok szabadságelvonással járó szankciókat, a szülőktől/családtól való megfosztást is jelentő jogkövetkezményeket pedig csak végső esetben, és csak a szükséges, legrövidebb időtartamra rendeljék el.

4.3.4. A gyermek megbélyegzésének elkerülése érdekében a fiatalkorúak által elkövetett cselekmények nyilvánosság számára történő kommunikációjában fontos lenne a gyermekjogi szempontok, így a magánélet védelmének markánsabb figyelembevétele.

4.3.5. A 18 éven aluli terhelt esetén a gyermekvédelmi törvény szerinti jelzéseket meg kell tenni, és együttműködésre kell törekedni a családdal, a gyermek környezetével annak érdekében, hogy a kriminális devianciához vezető tényezők tekintetében a kockázatok csökkentésére, a reintegráció tekintetében a támogatásra, segítségre mód nyíljon. Ha a fiatalkorú állami gondoskodásban nevelkedett az elkövetéskor/elítéléskor/szabadításkor, akkor a gyermekvédelmi gyámmal való kapcsolatfelvétel nagyon fontos. Továbbá azokban az esetekben, amikor a gyermek a szabadságelvonás ideje alatt betölti a 18. életévet, és korábban már kiemelték a családjából, akkor a szabadulás után gyakran nincs hova mennie. Alapvető fontosságú lenne a korábbi gyermekvédelmi gyámmal való kapcsolatfelvétel, és abban lépéseket tenni, hogy a fiatal utógondozásba kerülhessen.

4.4. Hajléktalanságban élő elkövetők

- javaslattevő: Utcajogász Egyesület

4.4.1. Az 56. BK véleményből az alábbi kiszabási elv mind tartalmában, mind nyelvezetében elavult.

„II. A büntetést befolyásoló alanyi tényezők:

3. Ha az elkövetőnek a létfenntartást biztosító jövedelme nincs, és munkakerülő, csavargó életmódot folytat, fokozott a veszélye annak, hogy a szükségletét illegális módon, akár bűncselekmény útján elégti ki, és a személyének a veszélyessége fokozott.”

Ha a bíróságok ezt alkalmazni kívánják, az állítás alapfelvetését (szegénység és bűnözés kapcsolata) empirikusan szükséges lenne alátámasztani. Ha a kapcsolat empirikusan igazolható, azt is igazolni lenne szükséges, hogy a kriminálpolitikai célok elérése érdekében alkalmas és szükséges a súlyosítás ebben az esetben.

4.4.2. A BK vélemény nyelvezete elavult. A hajléktalanság mint szociális válsághelyzet nem választott életmód. A "csavargás" mint tevékenység pedig önmagában nem jogellenes, semmiféle társadalmi normát nem sért.

4.5. Roma elkövetők

- javaslattevő: Hátrányos Helyzetű Családok Országos Egyesülete

A személyi körülmények mérlegelése során az alábbiak lennének indokoltak.

- a) Javasolt enyhítő körülményként figyelembe venni a hátrányos anyagi helyzetet.
- b) Javasolt figyelembe venni a lakóhelyet. Amennyiben az elkövető szegregátumban lakik, úgy sokkal kisebb az esélye a megfelelő iskolázottságra, megfelelő munkára, és nagy az esélye a hátrányos megkülönböztetésre a munkaerő piacon.
- c) Gazdasági válságok idején, így jelen esetben is indokolt nagyobb lenne súllyal figyelembe venni enyhítő körülményként, ha a szabályszegés a megélhetés érdekében történik.
- d) A „munkakerülő” megfogalmazás mint súlyosító körülmény indokolatlan, ráadásul kétszeresen sújtja azokat az elkövetőket, akiket jellemzően származásuk miatt nem foglalkoztatnak.